

Gintaras Šumskas*, Irminda Matonytė**
*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija****

Žiniasklaidos poveikis karinių grėsmių vertinimui****

Remdamiesi žiniasklaidos vartojimo teorijomis, analizuojame karinių grėsmių sampratą ir vertinimus. Analizėje remiamės Lietuvos gyventojų reprezentatyvios apklausos (vykdytos „Vilmorus“ 2016 m. pavasarį, N = 1004) duomenimis. Tyrimas rodo, kad žiniasklaidos vartojimo poveikį sustiprina kai kurie individualios politinės kompetencijos bruožai, kad karinių grėsmių sampratą veikia bulvarinė spauda, rusiška TV bei kokybiška spauda, kad skirtingų karinių grėsmių sampratą formuojančių veiksmų rinkiniai yra skirtingi. Labiausiai žiniasklaidos poveikio mastą veikia asmens tautinė priklausomybė, išsilavinimas, pajamos, dalyvavimas rinkimuose, politinis išprusimas, tarpasmeninė komunikacija politinėmis temomis bei kairės–dešinės savęs identifikavimas.

Įvadas

Lietuvos nacionalinio saugumo ir socialinės gerovės užtikrinimas iš esmės remiasi šalies naryste NATO ir ES. Tačiau Lietuvos narystė ES ir NATO nepanaikina Rusijos kaip vieno iš svarbiausių iššūkių Lietuvos valstybingumui¹. Pastarojo dešimtmečio įvykiai (radikaliojo islamo terorizmo plitimas, Rusijos karinė agresija prieš Gruziją 2008 m. ir Ukrainą 2014 m., pabėgėlių iš Artimųjų Rytų migracija į ES, Rusijos informacinės atakos prieš Lietuvos

* Gintaras Šumskas – Vytauto Didžiojo universiteto docentas. Adresas korespondencijai: V. Putvinskio g. 23-604, 44243 Kaunas; tel. 8-37-206704, el. p. gintaras.sumskas@vdu.lt

** Irminda Matonytė – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Politikos mokslų katedros profesorė. Adresas korespondencijai: Šilo g. 5A, 10322 Vilnius; tel. 8-5-2103582, el. p. irminda.matonyte@lka.lt.

*** Straipsnis parengtas Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos užsakymu. 2017 m. lapkričio 13 d. autorinė sutartis Nr. 8P-6.

**** Straipsnyje naudojami apklausos duomenys, surinkti 2015–2017 m. įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuotą nacionalinės mokslo programos „Gerovės visuomenė“ projektą Nr. GER-008/2015, vadovas dr. Ainius Lašas.

¹ Miniotaitė G. (2007), „Lietuvos saugumo ir gynybos politika: raida ir perspektyvos“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*, p. 161–174.; Miniotaitė G. (2011), „Baltijos valstybių užsienio ir saugumo europeizacijos tendencijos“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2010–2011*, p. 127–142.; Šešelgytė M. (2010), „Security culture of Lithuania“, *Lithuanian foreign policy review* 24, p. 23–40.; Jurkynas M. (2014), „Security concerns of the Baltic States in the Twenty-first century“ in Archer C. et al. eds. (2014). *Small States and International Security: Europe and Beyond*, London: Routledge, p. 113–129.

ir kitų Vakarų valstybių narių politikus bei institucijas ir pan.) verčia gilintis į įvairaus pobūdžio grėsmes. Neatsitiktinai pasidarė ypač aktualios Lietuvos mokslininkų ir ekspertų keliamos nacionalinio saugumo problemos ir aiškina- mos grėsmių sampratos². Šalies viešajame diskurse įsitvirtina hibridinio karo sąvoka³, strateginiuose dokumentuose ir viešojoje politikoje daugėja dėmesio, skiriamo grėsmėms identifikuoti ir prevencijai bei stiprėja pilietinio sąmonin- gumo ugdymas⁴.

Grėsmių saugumui ir gerovei vertinimai yra svarbi kolektyvinės ta- patybės dalis, o kategoriškas problemų ir iššūkių apibrėžimas yra bet kurios organizuotos visuomenės gyvenimo pagrindas⁵. Kalbant apie grėsmes dažnai domimasi ne tik tarptautinių santykių tematikoje aptariamais valstybių ir as- mens saugumo klausimais, bet ir politinėmis, socialinėmis, ekonominėmis problemomis, religinėmis bei moralinėmis dilemomis ir panašiai. Buzanas (1991), analizuodamas saugumo iššūkius, išskyrė penkis sektorius: politinį, kari- nį, ekonominį, visuomeninį (angl. *societal*) ir aplinkosaugos. Anot Buzano, „na- cionalinio“ saugumo problemos esmė yra sisteminė saugumo problema, kurioje svarbūs yra ir individai, ir valstybės, ir tarptautinė sistema, kurioje ekonominiai, socialiniai bei aplinkosaugos veiksniai yra tokie pat reikšmingi kaip ir kariniai bei politiniai. Laikantis šio požiūrio, išskiriami saugumo lygmenys ir sektoriai, o jie yra naudingi kaip tam tikros apžvalgos platformos, iš kurių į problemą ga- lima pažvelgti įvairiais aspektais, tačiau jie jokių būdu nesudaro autonominių politikos analizės sričių⁶. Plėtojant Buzano iškeltas idėjas, akcentuojamos sau- gumo veiksmų konsteliacijos ir tai, kad vidutinio lygmens politiniai vienetai

² Kojala L., Keršanskas V. (2015), „The impact of the conflict in Ukraine on Lithuanian security develop- ment“, *Lithuanian Annual Strategic Review 2013*, p. 171–189.; Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė-Janulionė I. (2017), *Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Subjektyvus saugumas geopolitiniame kontekste*, Vilnius: LSTC, 148 p.; Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė-Janulionė I. (2017), „Subjektyvus grėsmių suvokimas: ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs?“, *Filosofija, Sociologija* 28 (2), p. 99–108.; Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. (2017), „Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka“, *Politologija* 1 (85), p. 3–52.; Ramonaitė A., Skirkevičius P., Vosylius E. (2018), *Kas eitų ginti Lietuvos? Pilietinio pasipriešinimo prielaidos ir galimybės*, Vilnius: Aukso žuvys, 200 p.

³ Bajarūnas E., Keršanskas V. (2017), *Hibridinės grėsmės: kas tai ir kaip turime veikti?*, pranešimas Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos konferencijoje „Lietuvos saugumas ir gynybos politika“, vyku- sioje 2017 m. lapkričio 10 d., LR krašto apsaugos ministerijoje.

⁴ LR Seimo 2017 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. XIII-202 (2017), *Nacionalinio saugumo strategija*; LR krašto apsaugos ministerija (2018), *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*; Aleksa K. (2017), *Ką turime žinoti apie pasipriešinimą: Aktyvių veiksmų gairės*, LR krašto apsaugos ministerija, 3 leidimas.

⁵ Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. (2017), „Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka“, *Politologija*, 1 (85), p. 3–52.

⁶ Buzan B. (1991), *People, States and Fear (2nd ed.): An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, L. Rienner Publishers.

– nebūtinai valstybės – yra linę vieni kitus sugręsminti⁷ ir kad sugręsmavimo akte yra svarbi ir „žodinė veikla“ (angl. speech act), ir realiai vykdoma viešoji politika⁸.

Tarptautinių santykių ir saugumo tyrimuose atpažįstama, kad šiuolaikiniame kompleksiniame pasaulyje globalaus, nacionalinio ir vietos lygmens iššūkių ir karinio pobūdžio grėsmių daugėja, o jų prevencija (agresorių ir destruktivių veiksmų identifikavimas ir atgrasymas) sudėtingėja. Taip pat išskiriami tiksliniai, kryptingi ir, kita vertus, difuziniai, klampūs ir išsklaidyti grėsmių šaltiniai ir trigeriai⁹.

Viešosios nuomonės apklausomis besiremiantys nesaugumo sampratų (angl. *perception of insecurities*) analitikai ypač sureiškina žiniasklaidos vaidmenį. Ronaldas Inglehartas ir Pippa Norris išskiria penkias grupes „kietųjų“ veiksmų, formuojančių nesaugumo jausmą (globaliojo ir nacionalinio lygmens grėsmės, bendruomenės lygmens grėsmės, individo lygmens rizikos, socialinės apsaugos garantijos bei žiniasklaidos transliuojamos ir perduodamos rizikos) ir tris „minkštųjų“ veiksmų grupes, kurios veikia nesaugumo jausmą (socialinė tolerancija ir pasitikėjimas, religingumas ir pasaulietiškumas, politinės pažiūros ir vertybės)¹⁰.

Psichologai ir potrauminių patirčių analitikai išskiria keturias su gyvenimo kokybe tarpusavyje susijusias kintamųjų grupes (ekonominės, socialinės, bendruomeninės ir informacinės), nuo kurių priklauso visuomenės ir individo atsparumas katastrofoms ir nelaimingiems įvykiams¹¹. Pabrėžiama, kad visuomenės atsparumą didina tik ta informacija ir komunikacija, kurią subjektai sieja su patikimos informacijos šaltiniais, efektyviais žinių perdavimo mechanizmais bei vienijančiu kolektyviniu naratyvu. Akivaizdu, kad formuojant visuomenės atsparumą didelis vaidmuo tenka žiniasklaidai.

Nuo klasikinių XX amžiaus pradžioje išsakytų Walterio Lippmano pastabų, kad per žiniasklaidos turinį susijungia „išorinis pasaulis ir vaizdiniai mūsų galvose“ (angl. „*the world outside and the pictures in our heads*“)¹², empiriniai žiniasklaidos tyrimai ilgainiui leido išplėtoti *žiniasklaidos vaidmens*

⁷ Buzan B., Wæver O. (2009), „Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory“, *Review of International Studies* 4, p. 253–276.

⁸ Balzacq Th., Léonard S., Ruzicka J. (2016), „Securitization’ revisited: theory and cases“, *International Relations* 30 (4), p. 494–531.

⁹ McSweeney, B. (1999), *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁰ Inglehart, R. F. and Norris, P. (2012), „The Four Horsemen of the Apocalypse: Understanding Human Security“, *Scandinavian Political Studies* 35, p. 71–96.

¹¹ Norris E., Galea S., Friedman M., Watson P. (2006), „*Methods for Disaster Mental Health Research*“, New York: Guilford Press.

¹² Lippmann, W. (1922), *Public Opinion*, New York: MacMillan Co.

darbotvarkės formavime teoriją (angl. *agenda-setting*), kuri akcentuoja, kad žiniasklaidos turinys yra ypač svarbus tomis temomis, kurių atžvilgiu auditorija neturi tiesioginės patirties¹³, t. y. nuomonės apie užsienio politiką, tarptautinius santykius, nacionalinį saugumą ir gynybą yra labai paveikios. Atitinkamai visuomenėje yra didelis poreikis šios srities informacijos. Todėl svarbu analizuoti, kiek ir kaip žiniasklaida rašo ir kokį poveikį jos skelbiamos žinutės daro Lippmano įvardytai „išorinio pasaulio ir vaizdinių mūsų galvose“ jungčiai.

Vis dėlto reikia pažymėti ir priešingą komunikacijos specialistų pastebėtą dalyką: žmonės žiniasklaidos šaltinius ir informaciją renkasi ne „automatiškai“, atsitiktinai, o pagal jau turimas nuostatas, pagal jiems įprastas rutinas ir tradicijas. Kitaip tariant, informacija vartojama selektyviai (angl. *selective exposure*)¹⁴, taip išvengiant tų žinių, kurios prieštarautų turimiems įsitikinimams, bei sudarant sąlygas naujienas priderinti prie turimų nuostatų ar įsitikinimų¹⁵.

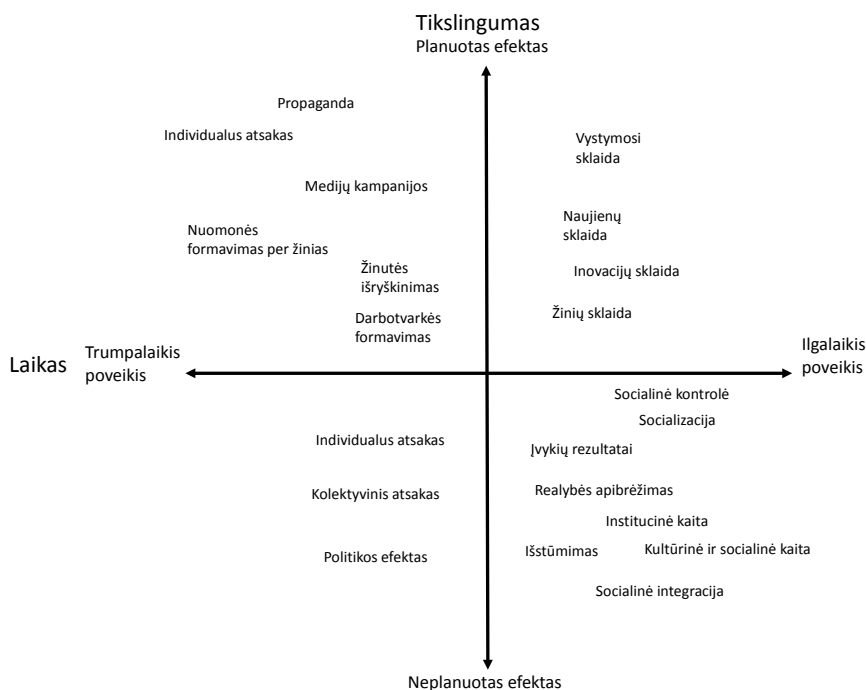
Taigi komunikacijos specialistai atpažįsta dvi prieštaringas žiniasklaidos vartojimo ir jos poveikio tendencijas. Viena skelbia, kad esama didelės informacinių pranešimų paklausos, kuri realizuojama pagal pliuralistinės ir nepriklausomos žiniasklaidos principus, kur svarbiausia yra informacijos operatyvumas, tikslumas, kokybė. Kitas teigia, kad žiniasklaidos pranešimai laisvai nekonkuruoja, nes auditorija jau iš anksto yra susigrupavusi ir seka vienus ar kitus informacijos šaltinius, kurie platina „savosios“ auditorijos įsitikinimus atitinkančią informaciją ir jos interpretaciją. Šias dvi tezes vienija „sustiprinimo teorija“ (angl. *cultivation theory*), pagal kurią individualų žiniasklaidos šaltinio pasirinkimą iš dalies lemia turimos nuostatos, kurias iš žiniasklaidos gaunama informacija jas (nuostatas) dar labiau sustiprina¹⁶. Beje, Denis McQuailas pabrėžia, kad šiuolaikinė žiniasklaida, apimanti komunikaciją pačiais įvairiausiais formatais, nėra pajėgi visapusiškai kontroliuoti savo daromo poveikio, nes, viena vertus, poveikis gali būti trumpalaikis ir ilgalaikis, o kita vertus, kai kurių pasekmių žiniasklaidos atstovai gali kryptingai siekti, o kai kurios pasekmės kyla be išankstinių intencijų (arba net yra joms priešingos) (žr. 1 pav.)

¹³ McCombs, M. (2004), *Setting the Agenda: the Mass Media and Public Opinion*, Oxford: Polity.

¹⁴ Stroud N.J. (2008), “Media Use and Political Predispositions: Revisiting the Concept of Selective Exposure”, *Political Behavior* 30, p. 341–366.

¹⁵ Bryant J., Oliver M.B. (2009), *Media Effects: Advances in Theory and Research*. 3rd edition, New York: Routledge, p. 523–524.

¹⁶ McQuail, D. (2010), *McQuail's mass communication theory*, London: SAGE Publications, p. 463.

1 pav. Medijų poveikio tipologija pagal McQuailą (2010)¹⁷

Apskritai komunikacijos specialistai pastebi, kad žiniasklaidos vartotojai nėra „visaėdžiai“, t. y., viena vertus, jie sąmoningai ar nesąmoningai renka savo žiniasklaidos vartojimo strategijas ir, kita vertus, jų gebėjimai ir polinkis derinti galimai prieštaringas skirtingų informacijos šaltinių pateikiamus vaizdinius ir interpretacijas yra riboti. Šiame straipsnyje gilinamės į tai, ar (kaip) įvairių žiniasklaidos šaltinių vartojimas veikia karinių grėsmių vertinimus; kokios konceptualiai išskiriamos karinės grėsmės yra imlesnės žiniasklaidos poveikiui; kokie socialiniai ir politiniai veiksniai sustiprina (susilpnina) žiniasklaidos poveikį karinių grėsmių įvaizdžiams.

1. Tyrimų apžvalga

Suprasti grėsmių sampratų svertus ir jų veikimą yra svarbu, nes šios sampratos gali turėti įtakos ir piliečių paramai atskiriems viešosios politikos sprendimams. Pastebėta, kad tie žmonės, kurie labiau baiminasi teroristų, yra

¹⁷ Ten pat.

labiau linkę atsisakyti dalies savo pilietinių laisvių mainais už didesnę saugumą¹⁸, jie labiau pritaria tam, kad didesnė valstybės biudžeto dalis būtų skiriama krašto apsaugai¹⁹.

Studijas, analizuojančias grėsmių sampratą formuojančius veiksnius, galima sugrupuoti į keletą kategorijų. Viena vertus, sekant anksčiau minėta Buzano teorija²⁰, dažnai koncentruojamasi į pavienių, išskirtinių grėsmių analizę (terorizmo, ekologinių katastrofų, karinės invazijos ir pan.) ir nustatomi sociodemografinių bruožų deriniai, individualios ir kolektyvinės patirties veiksniai ir kt., didinantys (ar mažinantys) svarstomos grėsmės tikimybę. Tarp tokių teminių grėsmių tyrimų esama ir tokių, kuriuose gilinamasi į žiniasklaidos poveikį grėsmių įvaizdžiams. Pavyzdžiui, Izraelyje atlikto eksperimento metu buvo nustatyta, kad 12 minučių trukmės TV reportažas apie terorizmą reikšmingai padidino žiūrovų nerimo, susijusio su terorizmu, lygį²¹. Tačiau kiti mokslininkai, remdamiesi JAV atliktų visuomenės nuomonės apklausų duomenimis, nenustatė, kad terorizmo temą nušviečiančių reportažų per TV žiūrėjimas reikšmingai veiktų žmonių reiškiamą baimę²². Akivaizdu, kad šių abiejų studijų išorinis validumas ginčytinas: tiek Izraelio, tiek JAV visuomenės patirtys, susijusios su terorizmu, yra unikalios. Kita vertus, šios ir panašios studijos atskleidė, kad karinių grėsmių vertinimus veikia tiek asmens sociodemografiniai bruožai, tiek ir asmens savivertės jausmas. Huddy'is su mokslininkų grupe nustatė, kad terorizmo grėsmę yra linkę sureikšminti mažiau išsilavinę žmonės²³. Kiti tyrimai atskleidė, jog vyrai mažiau negu moterys yra linkę pripažinti terorizmo grėsmes²⁴. Ridout et al. atskleidė politinių įsitikinimų svarbą grėsmių suvokimui: JAV populiacijoje labiau kairieji (liberalai ir demokratai) tokias grėsmes kaip klimato atšilimas, demografinis sprogymas ir religinis fanatizmas vertina aukštesniais balais negu labiau dešinieji (konservatoriai ir

¹⁸ Davis D., Silver B. (2004), "Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorists Attacks on America", *American Journal of Political Science* 48, p. 28–46.

¹⁹ Albertson B., Kushner S. G. (2015), *Anxious Politics: Democratic Citizenship in a Threatening World*, New York: Cambridge university press.

²⁰ Buzan B. (1991), *People, States and Fear (2nd ed.): An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, L. Rienner Publishers.

²¹ Slone M. (2000), "Responses to Media Coverage of Terrorism", *Journal of Conflict Resolution* 44, p. 508–522.

²² Rubin A., Haridakis P., Hullman G., Sun S., Chikombero P., Pornsakulvanich V. (2003), "Television Exposure not Predictive of Terrorism Fear", *Newspaper Research Journal* 24, p. 128–145.

²³ Huddy L., Feldman S., Taber Ch., Lahav G. (2005), "Threat, Anxiety and Support for Anti-Terrorist Policies", *American Journal of Political Science* 49, p. 593–608.

²⁴ Davis D., Silver B. (2004), "Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorists Attacks on America", *American Journal of Political Science* 48, p. 28–46.; Ridout T. N., Grosse A.C., Appleton A. M. (2008), "News Media Use and Americans' Perceptions of Global Threat", *British Journal of Political Science* 38(4), p. 575–593.

respublikonai)²⁵. Ainius Lašas su mokslininkų grupe 2017 m. atskleidė, kad kariniai veiksniai grėsmingesni atrodo žmonėms su žemesnėmis pajamomis ir kaimo (ne miestų) gyventojams²⁶. Matonytė su kolegomis pastebėjo, kad moterys labiau negu vyrai yra linkusios sureikšminti ekonomines, socialines, sveikatos ir moralines-religines problemas²⁷.

Didesnį apibendrinimo potencialą turinčios grėsmių sampratų studijos koncentruojasi į nusikalstamumo temą ir dažnai pagrindžia „sustiprinimo“ (kultivavimo) teorijos išvalgą, atskleidžiančią, kad intensyvus domėjimasis žiniasklaida (ypač, TV, kurioje vaizduojamas pavojingas ir smurto kupinas pasaulis, žiūrėjimas) sustiprina grėsmių vertinimus²⁸. Tačiau „kultivavimo“ tezė buvo atmesta Australijoje ir Islandijoje atliktuose grėsmių įvaizdžių per žiniasklaidos nušviečiamą nusikalstamumo temą tyrimuose²⁹.

Teminių grėsmių sąsajų su žiniasklaidos vartojimu analizės tematikoje Lietuvos kontekste dėmesio verta Dianos Janušauskienės ir kolegijų studija, publikuota 2017 m., kurioje aptariami reprezentatyvios nacionalinės apklausos duomenys, rodantys, kad 2016 m. daugiau negu pusė Lietuvos gyventojų Rusiją laikė nedraugiška Lietuvai šalimi (priešingai manančių buvo vos 14 proc.), o 44 proc. Lietuvos gyventojų Rusiją suvokė kaip grėsmę Lietuvai keliančią šalį (Janušauskienė et al. 2017, 43–44). Lietuvoje gyvenančių tautinių grupių požiūris į Rusiją reikšmingai skyrėsi: ją priešiška ir grėsminga laikė dauguma lietuvių, bet tik 28 proc. lenkų ir 9 proc. rusų³⁰. Tyrimo duomenys atskleidė ir didelį neatitikimą tarp lietuvių ir Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų atstovų požiūrio į Rusijos užsienio ir saugumo politiką: Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos nepateisino du trečdaliai lietuvių, panašiai tiek pat (60 proc.) len-

²⁵ Ridout T.N., Grosse A. C., Appleton A.M. (2008), “News Media Use and Americans’ Perceptions of Global Threat”, *British Journal of Political Science* 38(4), p. 575–593.

²⁶ Jakučionis S. (2017). „Tyrimas: lietuviai labiausiai nerimauja dėl ekonominių ir socialinių grėsmių“, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/tyrimas-lietuviai-labiausiai-nerimauja-del-ekonominiu-ir-socialiniu-gresmiu-56-812736>, 2017 birželio 15d., žiūrėta 2018-07-12; Lašas A., Matonytė I., Jankauskaitė V. (2017), “Threat Means Threat? Perceptive Differentiation between Targeted and Diffused Military Threats”, nepublikuotas mokslinio straipsnio rankraštis.

²⁷ Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. (2017), „Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka“, *Politologija*, 1 (85), p. 3–52.

²⁸ Gross K., Aday S. (2003), “The Scary World in Your Living Room and Neighborhood: Using Local Broadcast News, Neighborhood Crime Rates and Personal Experience to Test Agenda Setting and Cultivation”, *Journal of Communication* 53, p. 411–426.; Valkenburg, P. M., Peter, J., Walther, J. B. (2016), “Media Effects: Theory and Research”, *Annual Review of Psychology* 67, p. 315–338.

²⁹ Ridout T. N., Grosse A. C., Appleton A.M. (2008), “News Media Use and Americans’ Perceptions of Global Threat”, *British Journal of Political Science* 38(4), p. 579.

³⁰ Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė-Janulionė I. (2017), *Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Subjektyvus saugumas geopolitiniame kontekste*, Vilnius: LSTC, p. 44.

kų ir vos 18 proc. rusų³¹. Šioje studijoje pažymima, kad etninių rusų požiūriu Rusijos grėsmė per daug sureikšminama Lietuvos politikoje ir žiniasklaidoje ir taip kaitinamas priešiškus Rusijai³² ir kad svarbiausi sociodemografiniai veiksniai, lemiantys labiau palankų požiūrį į Rusiją, yra tautybė (rusas arba lenkas), įtaką (nors ir nedidelę) turi respondento amžius (daugiau negu 56 metų amžiaus grupės) ir lytis (moterys). Finansinė padėtis ir išsilavinimas, kontroliuojant kitus veiksnius, įtakos Lietuvai Rusijos keliamos grėsmės vertinimams neturėjo³³.

Žiniasklaidos veiksnio studijos autorės neįtraukė į regresinės analizės modelį, o nagrinėjo atskirai, remdamosi aukščiau minėtos selektyvaus informacijos naudojimo (angl. *selective exposure*) teze ir teigdamos, kad žiniasklaidos šaltinio pasirinkimus lemia žmonių iš anksčiau turimos nuostatos³⁴. Atitinkamai, autorės nustatė, kad naujienų per rusiškus informacijos šaltinius vartojimas daro 25–30 procentinių punktų skirtumą, vertinant Rusijos grėsmę. Beje, šis ryšys išlieka ir kontroliuojant tautybės veiksnius: dažniau rusiškus TV kanalus žiūrintys lietuviai palankiau vertina Rusiją. Laikraščių, radijo, naujienų portalų rusų kalba vartojimas taip pat (tik silpniau) susijęs su palankesniu Rusijos vertinimu³⁵.

Kita vertus, sekant anksčiau minėta Buzano kompleksine tarptautinio saugumo teorija, kai kuriose studijose gilinamasi į įvairaus pobūdžio grėsmių samplaikas ir agreguotų grėsmių vertinimus. Pavyzdžiui, remdamiesi JAV gyventojų nuomonės tyrimu, Ridout su mokslininkų grupe faktorinės analizės būdu randa, kad grėsmes galima grupuoti į tradicines (ekonominis nuosmukis, didelės apimties karas, masinio naikinimo ginklų panaudojimas) ir netradicines (globalinis atšilimas, gyventojų skaičiaus augimas ir religinis fanatizmas). Šis tyrimas parodė, kad tradicinių grėsmių supratimui žiniasklaidos vartojimas nedaro tokios reikšmingos įtakos kaip netradicinių grėsmių atveju. Ridout ir mokslininkų grupė tirdami žiniasklaidos poveikį grėsmių sampratoms kontroliavo ir „bendrąsias žinias“ (angl. *global knowledge*), t. y. kiek asmuo yra išprusęs politiniais klausimais, darydami prielaidą, kad labiau politiškai išprususiam asmeniui žiniasklaida darys mažesnę poveikį, negu tam, kuris negėba žiniasklaidoje skelbiamos informacijos suvokti platesniame kontekste³⁶. Šis politinės kompetencijos kintamasis, medijuojantis žiniasklaidos poveikį,

³¹ *Ten pat*, p. 45.

³² *Ten pat*, p. 45–46.

³³ *Ten pat*, p. 51–52.

³⁴ *Ten pat*, p. 52.

³⁵ *Ten pat*, p. 57.

³⁶ Ridout T.N., Grosse A.C., Appleton A.M. (2008), “News Media Use and Americans’ Perceptions of Global Threat”, *British Journal of Political Science* 38(4), p. 575–593.

gali būti kildinamas iš klasikinio Zallerio veikalo, kuriame atskleidžiama, kad viešoji nuomonė nėra tik aidas to, kas skelbiama žiniasklaidoje, ir kad žiniasklaidos poveikis yra gana ribotas ir priklauso nuo to, kiek dėmesio asmuo skiria žiniasklaidai, kokios yra jo „bendrosios žinios“ ir kad žmonių požiūriai įvairiais klausimais nėra stabilūs, o žmonės, apsispręsdami įvairiais klausimais, remiasi tomis idėjomis, kurios jiems pačios aktualiausias (ir jos nebūtinai skleidžiamos žiniasklaidos)³⁷. Žiniasklaidos vartojimo (angl. *news media use*) rodikliu laikydamas indeksą, kuriame buvo susumuoti šeši žiniasklaidos šaltiniai (kabelinės, nacionalinės ir vietinės TV žiūrėjimas, naujienų skaitymas internete, laikraščių skaitymas bei radijo klausymas), Ridout et al. nustatė, kad agreguotos globalios kompleksinės grėsmės atveju asmens politinis išprusimas nėra tiesiogiai susijęs su tuo, kaip jis vertina grėsmes³⁸. Tačiau kartu rasta, kad aukštas dalykines kompetencijas turintys asmenys yra linkę didesniais (sic!) balais vertinti grėsmes ir, atvirkščiai, labai žemas dalykines kompetencijas turintys žmonės yra linkę mažesniais balais vertinti grėsmes. Taigi teigtina, kad grėsmių suvokimui ir vertinimui reikalingas tam tikras slenkstinis bazinių žinių lygis, kitu atveju asmuo, net jei jis iš žiniasklaidos ir girdi apie grėsmes, nesugeba adekvačiai įvertinti grėsmių.

Į atskiras grupes išskyrę tradicines ir netradicines grėsmių kategorijas, Ridout su kolegomis nustatė, kad politinis išprusimas mažina tradicinių grėsmių vertinimus: didėjant pasaulio pažinimui, šių grėsmių reikšmingumas mažėja. Tradicinių grėsmių vertinimui žiniasklaidos vartojimas įtakos nedarė. Tačiau kartu netradicinių grėsmių (globalinio atšilimo, demografinio sprogimo, religinio fanatizmo) vertinimui žiniasklaidos vartojimas darė didelę įtaką: kuo daugiau asmuo vartojo žiniasklaidą, tuo aukštesnius grėsmių vertinimus jis pateikė. Tačiau netradicinių grėsmių suvokimui įtakos nedarė asmens politinis išprusimas. Taigi remiantis Ridout ir kolegų tyrimu, galima apibendrintai konstatuoti, kad žiniasklaidos efektas grėsmių suvokimui nėra universalus. Aukštas politinis išprusimas sustiprina žiniasklaidos poveikį. Žiniasklaidos poveikis didesnis netradicinių grėsmių vertinimo atveju. Ridout et al. tyrime yra ir nemažas trūkumas – žiniasklaidos vartojimas matuotas agreguotu indeksu, nors tikėtina, kad spauda gali kitaip (pozityviau, analitiškai) pateikti informaciją, negu TV (negatyviau, vizualizuojant sensacijas), ir tokiu būdu skirtingi žiniasklaidos šaltiniai gali kita – priešinga kryptimi veikti grėsmių vertinimus.

³⁷ Zaller, J. (1992), *The Nature and Origins of Mass Opinion (Cambridge Studies in Public Opinion and Political Psychology)*, Cambridge: Cambridge University Press.

³⁸ Ridout T. N., Grosse A. C., Appleton A. M. (2008), “News Media Use and Americans’ Perceptions of Global Threat”, *British Journal of Political Science* 38(4), p. 575–593.

Abejonių dėl konceptualinio nesuderinamumo viename „žiniasklaidos vartojimo“ indekse kelia ir socialinių tinklų naudojimas informacijos paieškai, kurios poveikio interpretacijai grįžtama prie klasikinių „dviejų žingsnių komunikacijos grandinės“ (angl. *two-step flow of communication*) išvalgų³⁹. Pastebima, kad socialiniai tinklai gali veikti ir kaip „pirmasis“ (ir vienintelis, t. y. poodinė adata, tiesiogiai sušvirkščianti žiniasklaidos perduodamas žinias ir nuostatas), ir kaip „antrasis“ komunikacinės grandinės žingsnis, atveriantis galimybes tarpasmeninei komunikacijai ir naujienų aptarimui savųjų rate, tokiu būdu mažinant tiesioginį žiniasklaidos poveikį. Negausios empirinės studijos būtent ir randa, kad šiuolaikinės medijos platformos (pvz., Twitter ar Facebook) turi tendenciją veikti kaip dviejų žingsnių komunikacinis srautas⁴⁰.

Grėsmes kaip kintamuosius grupuojant ne tyrėjams, bet pagal respondentų atsakymus, pavyzdžiui, anksčiau minėtoje Janušauskienės ir mokslininkų grupės studijoje 2017 m. nustatyta, kad Lietuvoje galima išskirti keturias saugumo problemų grupes: a) karines ir politines problemas; b) gamtos nelaimės ir plataus masto smurtą; c) socialines problemas; d) ekonomines ir energetines problemas⁴¹. Tačiau minėtoje studijoje išsamiau analizuotas tik vieno – Rusijos kaip grėsmės – kintamojo sąsajos su žiniasklaidos vartojimu (žr. anksčiau).

Matonytė ir mokslininkų grupė analizavo kitos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, atliktos 2016 m. pavasarį, duomenis⁴². Čia respondantai atsakė į vieną klausimą apie agreguotų karinių ir kitokių (socialinių, ekonominių ir pan.) grėsmių pavojų (vertinimas 5 balų skalėje, kur „1“ – labai mažas pavojus, o „5“ – labai didelis pavojus) ir į 46 „uždarus“ klausimus, tarp kurių buvo ir įvairių grėsmių, kylančių Lietuvos visuomenės gerovei, vertinimas. Kiekvienos iš 46 teminių grėsmių pasireiškimo tikimybė ir poveikio mastas buvo vertinami atskirai. Vertinama buvo pagal 8 balų skalę (nuo „nėra

³⁹ Katz, E., Lazarsfeld P. (1955), *Personal Influence*, New York: Free Press; Фролова Н. (2018), “СССР перешел в онлайн и живет в ОК: что происходит в виртуальном русском мире Балтии” [Sovietų Sąjunga persikėlė on-line ir gyvena OK: kas vyksta virtualiajame Baltijos rusų pasaulyje], 2018-06-28, <http://rus.delfi.ee/daily/estonia/sssр-pereshel-v-onlajn-i-zhivet-v-ok-chto-proishodit-v-virtualnom-russ-kom-mire-baltii?id=8286431>, žiūrėta 2018.07.12.

⁴⁰ Vos T. P., Heinderyckx F. (2015), *Gatekeeping in Transition*, New York: Routledge.; Hilbert, M., Vasquez, J., Halpern, D., Valenzuela, S., & Arriagada, E. (2016), “One Step, Two Step, Network Step? Complementary Perspectives on Communication Flows in Twittered Citizen Protests”, *Social Science Computer Review* 35 (4), p. 444–461.

⁴¹ Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė-Janulionė I. (2017), *Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Subjektyvus saugumas geopolitiniame kontekste*, Vilnius: LSTC, p. 31–32.

⁴² Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. (2017), „Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka“, *Politologija* 1 (85), p. 34.

grėsmės“ – 0 balų, 1 balas – labai maža tikimybė iki 7 balų – labai didelė tikimybė). Grėsmės buvo įvardytos vadovaujantis Pasaulio ekonomikos forumo rizikos vertinimo metodika ir atsižvelgiant į Lietuvoje atliktą grėsmių diskurso šalies žiniasklaidoje analizę. Visos išskirtos grėsmės buvo sugrupuotos į septynias kategorijas (karines, politines, ekonomines, socialines, ekologines, sveikatos, religines ir moralines grėsmes). Kiekviena grėsmių kategorija apėmė nuo 5 iki 9 konkrečių grėsmių. Tirdami šias septynias grėsmių kategorijas, autoriai nustatė tam tikrų dėsningumą, pavyzdžiui, tiesinę priklausomybę tarp socialinio optimizmo ir grėsmių poveikio masto vertinimų ar pasitikėjimo viešosiomis institucijomis ir ekonominių, sveikatos, politinių bei moralinių-religinių grėsmių vertinimo. Matonytė et al. pastebėjo, kad karinių grėsmių vaizdiniai Lietuvos viešojoje nuomonėje sudaro atskirą grėsmių kategoriją, kurios vertinimams įvairių formų pasitikėjimas bei materialųjų ir postmaterialųjų vertybių skirtis daro mažai įtakos. Tačiau minimame straipsnyje autoriai visai nesigilino į žiniasklaidos veiksnį, nors ir pripažino, kad jis gali būti labai svarbus (ar net esminis), formuojant asmens socialinį optimizmą ir grėsmių vertinimus⁴³.

Remiantis tos pačios reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis parengtas ir kitas mokslinis straipsnis, kur pagal kilmės šaltinį karinių grėsmių aibėje išskiriamos tikslinės (čia, Rusijos karinė invazija) ir išsklaidytos (čia, mažėjantis nacionalinis saugumas ir NATO subyrėjimas) grėsmės⁴⁴. Lašas su kolegomis randa, kad pasitikėjimas nacionalinio (Lietuvos kariuomene) ir tarptautinio lygmens (NATO ir ES) institucijomis yra gana reikšmingas, kai kalbama apie konkrečias (tikslines) karines grėsmes, tačiau jo reikšmė sumažėja difuzinių ir vienintelio šaltinio neturinčių (išsklaidytų) karinių grėsmių atveju⁴⁵. Žiniasklaidos poveikio grėsmėms vertinti klausimu straipsnio autoriai gilinosi tik į Rusijos TV žiūrėjimo (koduoto dichotomiškai „taip“ arba „ne“) poveikį dėl Rusijos invazijos į Lietuvą tikimybės ir rado, kad tasai poveikis nėra didelis ir stabilus ir yra silpnesnis negu kitų tiesinės regresijos modelyje kontroliuotų veiksnų (požiūrio į sovietmetį, tarpasmeninio pasitikėjimo, politinės ideologijos ir pan.). Rusijos TV žiūrėjimo poveikis praktiškai visai nepastebėtas difuzinių (išsklaidytų) karinių grėsmių vertinimo atveju.

⁴³ *Ten pat*, p. 28.

⁴⁴ Lašas A., Matonytė I., Jankauskaitė V. (2017), “Threat Means Threat? Perceptive Differentiation between Targeted and Diffused Military Threats“, nepublikuotas mokslinio straipsnio rankraštis.

⁴⁵ *Ten pat*.

2. Empirinio tyrimo pristatymas

Remdamiesi apžvelgta akademinė literatūra ir empiriniais tyrimais formuluojame keletą tikrintinų teiginių:

- agreguotų karinių grėsmių vertinimas yra mažai paveikus žiniasklaidos vartojimui;
- tikslinių karinių grėsmių vertinimą skirtingų žiniasklaidos šaltinių vartojimas veikia stipriau negu difuzinių (išsklaidytų) karinių grėsmių vertinimą;
- skirtingų žiniasklaidos šaltinių vartojimas neigiamai veikia (mažina) įvairių karinių grėsmių vertinimus;
- žiniasklaidos poveikį karinių grėsmių sampratoms sustiprina žema politinė asmens kompetencija;
- žiniasklaidos poveikį karinių grėsmių sampratoms sustiprina asmens dešinėsios politinės pažiūros;
- žiniasklaidos poveikį karinių grėsmių sampratoms sustiprina žema asmens socialinė padėtis;
- žiniasklaidos poveikį karinių grėsmių sampratoms sustiprina asmens priklausymas netitulinei (Lietuvoje – lietuvių) tautybei.

Turint galvoje, kad karinių grėsmių vertinimus formuoja daugybė veiksnių, analizei kartu su regresine analize pasirinktas ir dar vienas iš struktūrinių lygčių modeliavimo metodų. Alternatyvus metodas, toks kaip regresinė analizė (kuriuo rėmėsi dauguma anksčiau pateiktoje apžvalgoje aptartų tyrimų), turi tam tikrų apribojimų. Tiesinė regresija gali parodyti suminį bei individualų nepriklausomų kintamųjų poveikį priklausomam kintamajam, tačiau nėra pajėgi išmatuoti netiesioginį tam tikrų kintamųjų poveikį. Tarkime, individo tautybė ir jo skaitoma tautinės mažumos kalba leidžiama spauda gali turėti tam tikrą (mažinantį ar stiprinantį) poveikį šio asmens reiškiamam politinių dalykų (tarp jų ir karinių grėsmių) vertinimui. Regresinė analizė gali užfiksuoti individualią šių veiksnių svarbą, tačiau netiesioginis efektas (t. y. kaip asmens tautybė veikia jo pateikiamus grėsmių vertinimus, formuojamus per tautinės mažumos spaudos skaitymą) nebus pamatuota. Struktūrinių lygčių modeliuose įvesta „kelio atsekimo“ (angl. *path analysis*) grandis šią problemą išsprendžia leisdamą išmatuoti, kaip asmens tautybė veikia jo reiškiamas nuostatas ne tik tiesiogiai, bet ir per *tarpinį* tautinės mažumos spaudos vartojimo kintamąjį. Tuo būdu galima fiksuoti tiesioginius ir netiesioginius efektus nepriklausomų ir kontrolinių kintamųjų poveikius priklausomam kintamajam.

Hipotezes tikriname analizuodami reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, kurią 2016 m. vasario 27 – kovo 10 d. atliko viešosios nuomonės ir

rinkos tyrimų agentūra „Vilmorus“, empirinio tyrimo duomenis. Imtį sudarė 1 004 respondentai (18 ir daugiau metų amžiaus) iš 19 miesto ir 28 kaimo gyvenviečių. Vidutinis jų amžius buvo 51 metai (stand. nuokrypis = 18), moterys sudarė 52,3 proc. imties⁴⁶.

Įvairius žiniasklaidos vartojimo ir politinės kompetencijos matavimus mūsų tyrime atspindi visuomenės apklausos duomenys, susiję su šiais klausimais:

- *sociodemografiniai bruožai*: amžius, lytis, tautybė, išsimokslinimas, užimtumas (bedarbis), subjektyvus pajamų vertinimas ir gyvenamoji vieta;
- *politinė kompetencija*: savęs identifikavimas politinės kairės–dešinės skalėje; politikos svarba; tarpasmeninė komunikacija politinėmis temomis; asmens politinis išprusimas; asmens dalyvavimas visuomeninėje organizacijoje; asmens aktyvumas rinkimuose (originalūs klausimai pateikti 2 priede);
- *žiniasklaidos šaltinių vartojimas*: naujienos per radiją / TV; spaudos leidiniai; socialiniai tinklai; kokybiškos analitinės žiniasklaidos leidiniai (savaitraščiai ir mėnraščiai); bulvarinė spauda (žiniasklaidos grupei „Respublika“ priklausantys leidiniai); Delfi; 15min; Lrytas; Alfa.lt; Rusijos TV.

Aprašomoji analizė rodo, jog karines grėsmes vidutinišku pavojumi laiko 33 proc. respondentų (labai dideliu pavojumi laiko 12 proc., dideliu pavojumi laiko 22 proc. ir, atitinkamai, 12 proc. jas laiko labai mažu pavojumi, 19 proc. mažu pavojumi). Žr. 1 priedas.

Aprašomoji duomenų analizė atskleidė (žr. 1 lentelė), jog demografiniai veiksniai didelės įtakos karinių grėsmių vertinimui neturi. Turint galvoje gana aiškų galimos „tikslingos“ karinės grėsmės šaltinį (Rusiją, dėl istorinių ir geopolitinių aplinkybių), Lietuvos gyventojų tautybės ryšys su grėsmių suvokimu yra nuspėjamas (lietuvių tautybės asmenys karinių grėsmių tikimybes vertina aukštesniais balais). Kita vertus, pastebima, kad visų kontroliuojamų karinių grėsmių suvokimas susijęs su gyvenamąja vieta, išsilavinimu ir pajamomis (kaimo vietovių, žemesnio išsilavinimo ir žemesnių pajamų – labiau nepatenkintų savo gaunamomis pajamomis – respondentai pateikia aukštesnius grėsmių vertinimus)⁴⁷.

⁴⁶ Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. (2017), „Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka“, *Politologija* 1 (85), p. 3–52.

⁴⁷ Straipsnyje analizuojamos apklausos duomenimis kaimo vietovėse (vietovėse su mažiau kaip 2000 gyventojų) lietuvių tautybės asmenų buvo 95 %. Aukštąjį ar nebaigtą aukštąjį turėjo 16 % respondentų (Vilniuje – 47 %); sunkiai ir labai sunkiai besiverčiančių buvo 65 % (Vilniuje – 40 %).

1 lentelė. Karinių grėsmių tikimybių vertinimai sociodemografinėse grupėse

		Rusijos karinės invazijos į Lietuvą tikimybė (vidurkiai 0-7)	NATO subyrėjimo tikimybė (vidurkiai 0-7)	Mažėjančio nacionalinio saugumo tikimybė (vidurkiai 0-7)	Karininių grėsmių tikimybės per ateinančius 10 m. (vidurkiai 1 – 5)
Amžius	<=50	3,5	3,0	3,7	3,1
	51+	3,4	2,9	3,9	3,0
Tautybė:	Lietuvis	3,6	3,0	3,8	3,1
	Rusas	1,8	2,5	3,1	2,0
	Lenkas	2,5	2,9	3,4	2,4
Išsimokslinimas:	Aukštasis / nebaigtas aukštasis	3,4	2,8	3,8	3,0
	Aukštesnysis / vidurinis / spec. vidurinis	3,4	3,0	3,8	3,0
	Nebaigtas vidurinis	3,9	3,4	3,9	3,1
Subjektyvus pajamų vertinimas	Su esamomis pajamomis gyvename pasiturinčiai	3,3	3,0	3,9	2,9
	Nesunkiai išsiverčiame su esamomis pajamomis	3,2	2,7	3,6	3,0
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	3,6	3,1	3,9	3,2
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	3,5	3,4	4,0	3,1
Gyvenamoji vieta	Vilnius	3,1	2,9	3,6	3,0
	Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys	3,5	2,7	3,9	3,1
	Kiti miestai	3,0	3,2	3,6	2,9
	Kaimas	4,0	3,0	4,0	3,2

3. Žiniasklaidos poveikis karinių grėsmių vertinimams. Analizės modeliai

Šiame straipsnyje karinių grėsmių analizei yra pasirinkti tikimybės vertinimo rodikliai (modeliuose priklausomi kintamieji). Šie rodikliai apima agreguoto lygmens grėsmes (konkrečiai neįvardijant grėsmių) ir teminio pobūdžio grėsmes (papildomai išskiriant tikslines ir išsklaidytas grėsmes). Priklausomų kintamųjų operacionalizacija:

- karinės grėsmės pavojus⁴⁸ (agreguota grėsmė);
- Rusijos invazija⁴⁹ (teminė, tikslinė grėsmė, aiškus grėsmės šaltinis);
- NATO subyrėjimas⁵⁰ (teminė grėsmė, grėsmės šaltinių daug);
- nacionalinio saugumo mažėjimas⁵¹ (neapibrėžta, išsklaidyta grėsmė, grėsmės šaltinių daug).

Regresinės analizės rezultatai rodo, jog karinių grėsmių suvokimą veikia Rusijos TV ir bulvarinė spauda. Bendras TV ir radijo vartojimas irgi gana reikšmingai veikia karinių grėsmių vertinimus, bet tiesioginę jų įtaką sunku komentuoti (nes klausime nėra išskirti skirtingi TV ir radijo kanalai). Apibendrintai galima teigti, kad vaizdo ir garso formatais transliuojamos žinios veikia grėsmių sampratą labiau, negu, pavyzdžiui, spaudoje publikuojamos naujienos. Karinių grėsmių sampratoms svarbūs yra ir asmens politinės savęs identifikavimo kairėdešinės skalėje, tarpasmeninės komunikacijos politikos temomis ir dalyvavimo politiniame (balsavimo rinkimuose) bei visuomeniniame gyvenime (įsitraukimo į nevyriausybiinių organizacijų veiklą) kintamieji. Dešinieji rinkėjai, besidomintys politika, bendraujantys politikos temomis, dalyvaujantys visuomeninėse ar politinėse organizacijose ir apsisprendę balsuoti respondentai, yra labiau linkę karines grėsmes (jų tikimybę) vertinti aukštesniais balais.

Įdomu, kad karinių grėsmių vertinimo koreliacija su asmens politiniu išprusimu (indeksas) yra atvirkštinė – kuo labiau išprusęs asmuo, tuo mažesniais balais jis vertina karines grėsmes. Vis dėlto šis ryšys gana silpnas ir nestabilus. Demografiniai kriterijai (aukštesnės pajamos, aukštasis išsilavinimas, miestas) rodo, kad aukštesnė socialinė padėtis ir bendras politinių žinių lygis grėsmių vertinimus mažina. Atskirai vertinant demografinius kriterijus, pats reikšmingiausias kintamasis, veikiantis karinių grėsmių vertinimus, yra tautybė.

⁴⁸ Klausimas apie neapibrėžtą agreguotą karinių grėsmių pasireiškimą (karinių grėsmių pavojus per ateinančius 10 m. vertinimai (vidurkiai skalėje 1 – 5).

⁴⁹ Vertinimo vidurkiai skalėje 0-7.

⁵⁰ Vertinimo vidurkiai skalėje 0-7.

⁵¹ Vertinimo vidurkiai skalėje 0-7.

2 lentelė. Karinių grėsmių tikimybių suvokimas ir žiniasklaidos kanalai (regresinė analizė)

	Karinės grėsmės	Rusijos invazija	NATO subyrėjimas	Mažėjantis nacionalinis saugumas
Demografiniai kriterijai				
Lytis	0,04 (0,63)	0,11 (0,43)	-0,07 (0,60)	0,19 (0,12)
Amžius	0,00 (0,44)	0,00 (0,58)	0,00 (0,76)	0,00 (0,32)
Pajamos	-0,47 (0,01)	-0,94 (0,00)	-0,72 (0,01)	-0,77 (0,00)
Išsilavinimas (kita=0; aukštasis=1)	-0,12 (0,27)	-0,15 (0,37)	-0,01 (0,96)	-0,10 (0,48)
Gyvenamoji vieta (kaimas=0; miestas=1)	-0,18 (0,06)	-0,66 (0,00)	-0,21 (0,17)	-0,26 (0,05)
Užimtumas (kita=0; bedarbis=1)	-0,05 (0,61)	-0,24 (0,10)	-0,03 (0,83)	0,02 (0,90)
Lenkai (kita=0; lenkas=1)	-0,71 (0,00)	-0,98 (0,01)	-0,02 (0,95)	-0,23 (0,50)
Rusai (0=kita; (kita=0; rusas=1)	-0,96 (0,00)	-1,33 (0,00)	-0,59 (0,07)	-0,65 (0,02)
Politinės pažiūros ir politinė kompetencija				
Identifikacija politinės kairės - dešinės skalėje (kairė =1; dešinė=10)	0,09 (0,00)	0,11 (0,00)	-0,03 (0,42)	0,01 (0,74)
Politikos svarba (visai nesvarbi=1, labai svarbi=4)	0,07 (0,22)	0,23 (0,01)	-0,05 (0,61)	-0,01 (0,93)
Komunikacija politinėmis temomis (niekada=1, kartais=2, dažnai=3)	0,08 (0,30)	0,09 (0,49)	-0,11 (0,40)	0,20 (0,07)
Politinės žinios (indeksas; 0-5)	-0,02 (0,49)	-0,09 (0,08)	-0,08 (0,10)	0,02 (0,74)
Dalyvavimas visuomeninėje organizacijoje (ne=0; taip=1)	0,07 (0,61)	0,13 (0,50)	-0,06 (0,77)	0,10 (0,58)
Dalyvavimas rinkimuose (balsavime) (nebalsuotų / neapsisprendę=0; balsuotų=1)	0,19 (0,08)	0,12 (0,48)	0,05 (0,74)	0,28 (0,06)
Medijų kanalų vartojimas				
Naujienos per radiją / TV (niekada=1; kasdien=5)	-0,08 (0,06)	-0,14 (0,04)	-0,13 (0,05)	-0,13 (0,03)
Spaudos leidiniai (niekada=1; kasdien=5)	0,03 (0,30)	0,04 (0,39)	-0,02 (0,60)	0,05 (0,24)
Socialiniai tinklai (niekada=1; kasdien=5)	0,00 (0,92)	0,08 (0,10)	-0,06 (0,20)	0,03 (0,47)
Kokybiškos analitinės žiniasklaidos leidiniai (0= kita; Verslo klasė, Valstybė, Veidas, IQ, Politika ir Verslas=1)	0,16 (0,50)	0,45 (0,22)	-0,06 (0,88)	0,11 (0,73)
Bulvarinė spauda („Respublikos“ grupės leidiniai) (0= kita; taip=1)	-0,25 (0,05)	-0,42 (0,03)	-0,57 (0,00)	-0,48 (0,01)
Delfi.lt (kita=0; taip=1)	0,10 (0,32)	-0,02 (0,91)	0,00 (1,00)	-0,09 (0,51)

15min.lt (kita=0; taip=1)	-0,03 (0,85)	-0,09 (0,73)	0,41 (0,09)	0,20 (0,36)
Lrytas (kita=1; taip=1)	0,12 (0,59)	-0,03 (0,94)	0,09 (0,80)	0,25 (0,42)
Alfa.lt (kita=0; taip=1)	-0,24 (0,45)	-0,76 (0,13)	-0,39 (0,42)	-0,75 (0,09)
Rusijos TV (ne=0; taip=1)	-0,20 (0,06)	-0,44 (0,01)	-0,09 (0,56)	-0,12 (0,38)
Statistinis patikimumas =95 %, paryškintu kursyvu išskirti statistiškai reikšmingi ryšiai, N=1004				

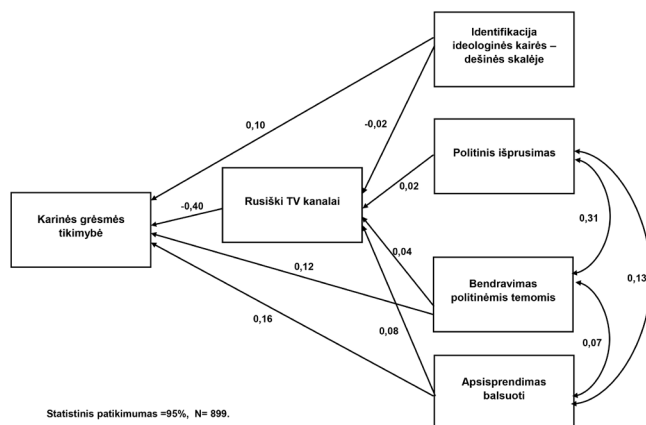
3.1. Bendras karinių grėsmių vertinimas

Struktūrinių lygčių modeliuose tirta žiniasklaidos šaltinių (nepriklausomi kintamieji) įtaka grėsmių tikimybių suvokimui, kartu įtraukiant politinių kompetencijų rodiklius (politinis išprusimas, tarpasmeninė komunikacija politikos temomis, dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veikloje, aktyvumas rinkimuose ir politinės pažiūros kairės–dešinės skalėje) bei sociodemografinius veiksnius (amžius, lytis, tautybė, išsilavinimas, užimtumas (bedarbis), subjektyvus gaunamų pajamų vertinimas ir gyvenamoji vieta).

Bendro nediferencijuotų karinių grėsmių pavojaus vertinimas statistiškai reikšmingai susijęs su informavimo kanalu. Naujienų televizijoje, radijuje, spaudoje, internete ar socialiniuose tinkluose vartojimo įpročiai apibendrintam karinių grėsmių suvokimui tiesioginės įtakos nedaro. Rusijos TV žiūrėjimas (agreguotas rodiklis, rodantis, jog respondentas žiūri bent vieną Rusijos TV kanalą) yra pats reikšmingiausias veiksnys, mažinantis karinių grėsmių vertinimus. Vaizdingai kalbant, Rusijos TV poveikį požiūriams į karinių grėsmių pavojų galima laikyti tam tikrais „raminamaisiais vaistais“. Tačiau su rusiškų TV kanalų vartojimu yra tiesiogiai susijęs ir jų vartotojų politinis išprusimas, politinės komunikacijos pobūdis ir politinis aktyvumas (ketinimai balsuoti rinkimuose), taigi šių medijų kanalų vartotojų negalima laikyti pasyviais ir lengvai įtikinamais piliečiais. Pastebėta, kad Rusijos TV žiūrėjimas yra tiesiogiai susijęs ir su asmens pripažįstama politinės komunikacijos svarba, asmens politiniu išprusimu ir apsisprendimu balsuoti. Lietuvos gyventojai, save priskiriantys dešiniuosius politinėms pažiūroms, Rusijos TV žiūri rečiau. Taigi čia pastebėta tendencija gana akivaizdžiai iliustruoja selektyvaus informacijos vartojimo reiškinį.

Ideologinė orientacija kairės–dešinės skalėje ir kiti tyrime išskirti politinių kompetencijų kintamieji taip pat turi įtakos apibendrintam karinių grėsmių suvokimui. Ideologinis savęs identifikavimas, politinės komunikacijos aktyvumas ir apsisprendimas balsuoti rinkimuose yra tiesiogiai susiję su karinių

grėsmių vaizdiniais. Karinės grėsmės pavojų dažniau pabrėžė labiau dešinieji, politiškai aktyvesni (balsuojantys rinkimuose) ir dažniau politinėmis temomis bendraujantys respondentai.

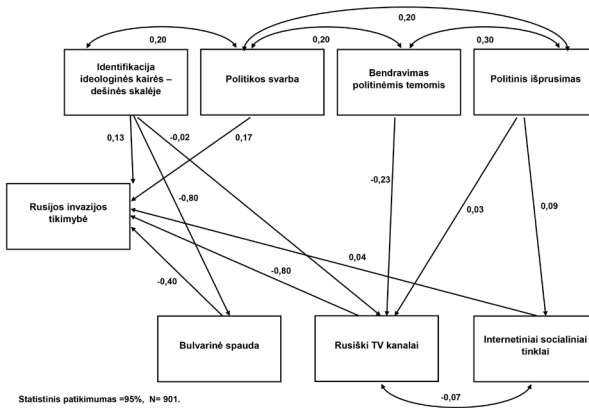

2 pav. Karinių grėsmių tikimybės suvokimas ir žiniasklaidos kanalai bei politinių pažiūrų ir politinės kompetencijos veiksniai

3.2. Rusijos invazijos tikimybės vertinimas

Rusijos karinės invazijos į Lietuvą tikimybė yra teminė ir tikslinė (aiškus grėsmės šaltinis) karinė grėsmė. Struktūriniame modelyje Rusijos TV ir bulvarinės spaudos vartotojai šią grėsmę laiko mažai tikėtina. Informaciniai portalai internete taip pat turi tiesioginę įtaką Rusijos karinės invazijos tikimybės vertinimams, tačiau ši įtaka (sustiprinanti), lyginant su Rusijos TV ir bulvarinės spaudos įtakos veiksniais, yra menka. Aktyvių socialinių tinklų vartotojų politinis išprusimas yra santykinai didesnis, tačiau jie rečiau kasdieninėje aplinkoje (ne tik virtualiai) bendrauja politinėmis temomis (t. y. socialinių tinklų vartotojų politinės komunikacijos lygis yra žemesnis). Taigi čia pastebėta tendencija prieštarauja tezei, kad socialinių tinklų vartojimas veikia kaip dviejų žingsnių komunikacinė grandinė, t. y. gauta informacija skatina ir palaiko tarpasmeninį bendravimą per socialinius tinklus.

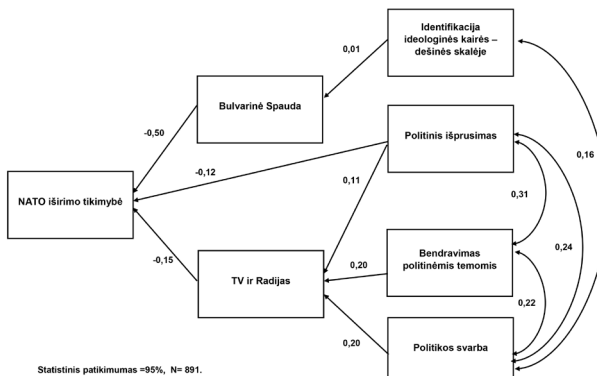
Politinės pažiūros ir domėjimasis politika taip pat yra tiesiogiai susiję su Rusijos karinės invazijos tikimybės vertinimais. Labiau dešinieji ir aukštesnius politikos svarbos vertinimus pateikiantys respondentai Rusijos karinės invazijos grėsmę yra linkę vertinti aukštesniais balais.

3 pav. Rusijos invazijos tikimybės suvokimas ir žiniasklaidos kanalai bei politinių pažiūrų ir politinės kompetencijos veiksniai

3.3. NATO subyrėjimo tikimybės vertinimai

NATO subyrėjimo tikimybė (teminė, difuzinė grėsmė) analizuojamoje visuomenės apklausoje vertinama kaip mažai realistiškas scenarijus⁵². Aukštesnės politinės kompetencijos respondentai (labiau politiškai išprusę, dalyvaujantys pilietiniame ir politiniame gyvenime, aktyviau aptarinėjantys politikos temas) NATO subyrėjimo tikimybę vertino gerokai žemesniais balais. NATO subyrėjimo grėsmė atvirkštiniu ryšiu susijusi su žinių per TV žiūrėjimu ar klausymu per radiją, bulvarinės spaudos leidinių skaitymu. Rusijos TV žiūrėjimas yra susijęs su žemesniais grėsmės vertinimais, tačiau ryšys nėra statistiškai reikšmingas.

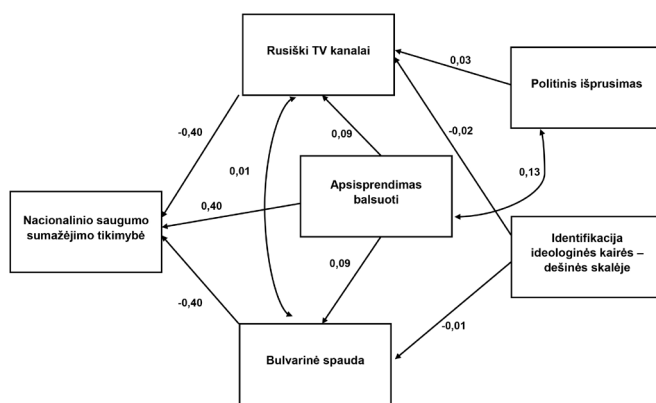

4 pav. NATO iširimo tikimybės suvokimas ir žiniasklaidos kanalai bei politinių pažiūrų ir politinės kompetencijos veiksniai

⁵² Šiuo klausimu viešoji nuomonė labai skiriasi nuo žiniasklaidoje teikto požiūrio. Žiniasklaidos monitoringe, kuriuo remiantis buvo sukonstruotas apklausos klausimynas, nerimas dėl NATO vienybės ir ateities perspektyvų buvo labai stipriai išreikštas.

3.4. Mažėjančio nacionalinio saugumo tikimybės vertinimai

Nacionalinio saugumo mažėjimo tikimybė (neapibrėžta, difuzinė grėsmė) yra susijusi su Rusijos TV žiūrėjimu ir bulvarinės spaudos skaitymu (atvirkštinis ryšys). Abiejų žiniasklaidos kanalų įtaka šios neapibrėžtos grėsmės tikimybės vertinimui yra panaši. Asmens politinis aktyvumas (apsisprendimas balsuoti) yra pagrindinis veiksnys, sustiprinantis nerimą dėl mažėjančio nacionalinio saugumo. Savo ruožtu apsisprendimas balsuoti priklauso nuo asmens politinio išprusimo lygmens.

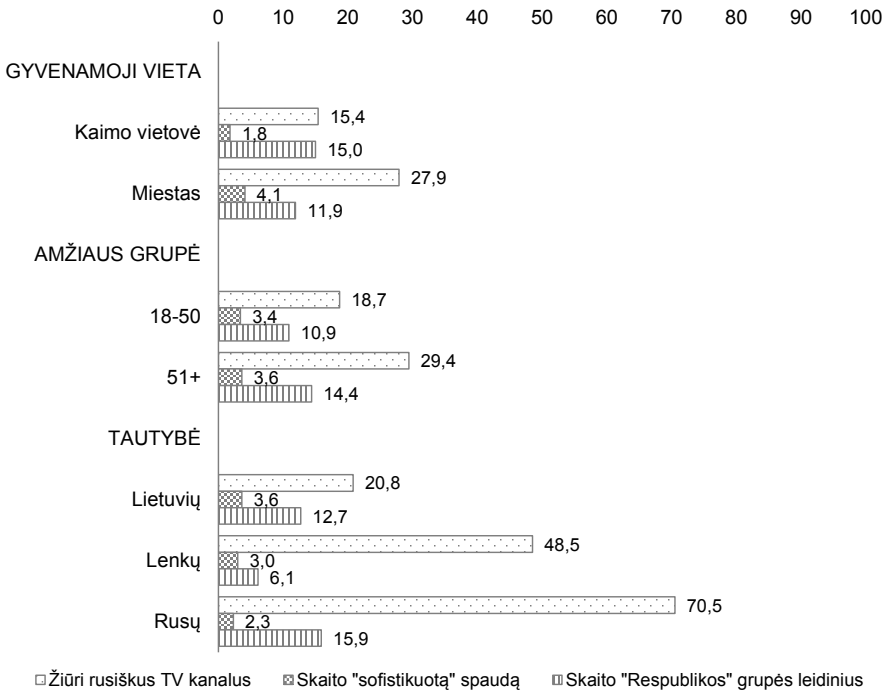

Statistinis patikimumas =95%, N= 919.

5 pav. Nacionalinio saugumo sumažėjimo tikimybės suvokimas ir žiniasklaidos kanalai ir kiti susiję veiksniai

Apibendrinant sociodemografinių grupių skirtumus ir žiniasklaidos kanalų vartojimo bei politinių kompetencijų poveikį karinių grėsmių suvokimui, pastebimas tam tikras pusiausvyros mechanizmas. Vienas iš įtakingiausių grėsmių suvokimą formuojančių šaltinių – Rusijos TV – daugiausiai žiūrima miestuose, kur yra daugiau „kompensacinių“ veiksnių – aukštesnis išsilavinimas ir didesnės pajamos. Kaimuose Rusijos TV kanalai žiūrimi dvigubai rečiau nei miestuose, be to, šios žiniasklaidos priemonės populiarsnės tarp vyresnių (per 50 metų amžiaus) gyventojų. Ar tai reiškia, kad Rusijos TV įtaką karinių grėsmių suvokimui Lietuvoje labiausiai ribojama tautinė tapatybė? TV auditorijos analizė pagal tautybę rodo, kad Rusijos TV gana populiarūs ir tarp respondentų lenkų – 49 proc. (21 proc. lietuvių ir 70 proc. rusų žiūri Rusijos TV). Svarbiausias bruožas, išskiriantis Rusijos TV auditoriją Lietuvoje, yra socialinis-ekonominis – net 31 proc. su esamomis pajamomis sunkiai besiverčiančiųjų žiūri Rusijos TV. Bulvarinių dienraščių skaitomumas dvigubai at-

silieka nuo Rusijos TV auditorijos (12 proc. prieš 24 proc.), tačiau kitaip negu Rusijos TV, neturi tautybės apribojimo ir yra populiarus kaimo vietovėse.

6 pav. Žiniasklaidos kanalų pasiekiamumas (N = 1004)

Apibendrinimai

Mūsų tyrimo rezultatai rodo, kad konkretaus žiniasklaidos kanalo vartojimas daro reikšmingą poveikį viešajai nuomonei. Teigtina, kad tasai poveikis juo didesnis tais klausimais, kurių atžvilgiu dauguma respondentų neturi tiesioginės patirties. Skirtingų žiniasklaidos kanalų vartojimas daro tiesioginę įtaką auditorijos požiūriams ir žiniasklaidos skleidžiamo turinio analizė nėra būtina tam, kad būtų atpažintos žiniasklaidos poveikio tendencijos karinių grėsmių suvokimui.

Daugelis mūsų tyrimo rezultatų patvirtina ankstesniuose tyrimuose užčiuoptas tendencijas. Ypač daug sąsąukų su „sustiprinimo“ teze: randame, kad žiniasklaidos šaltinių poveikis karinių grėsmių vertinimui yra susijęs su asmens socialine aplinka, politine kompetencija, pilietinio ir politinio dalyvavimo patirtimis bei nuostatomis. Mūsų tyrime „kultivavimo“ efektas ypač

užčiuopiamas per Rusijos TV ir bulvarinės spaudos skaitymą, kurie pasirodo veikia ne tik kaip informacijos nešėjai, bet ir kaip tam tikrų politinių bei pilietinių patirčių ir pasirinkimų rodikliai, įtvirtinantys savitus požiūrius į karines grėsmes Lietuvos saugumui ir gerovei. Šis tyrimas taip pat atskleidžia tam tikrą medijuojančių veiksmų diferenciaciją konkrečių karinių teminių grėsmių (kryptingų ir tikslinių *versus* išsklaidytų ir difuzinių) ir agreguotų karinių grėsmių vertinimuose. Tikslinių grėsmių vertinimus formuojantis veiksmų derinys yra kompaktiškesnis ir atskirų veiksmų poveikio trajektorijos yra stipriau išreikštos. Struktūrinių lygčių analizės metodas atskleidė ir daugiaplanį karinių grėsmių vertinimo sąlygotumą, įtraukiantį politinę asmens kompetenciją, politines pažiūras, asmens socialinę padėtį ir pan., nesusivedančius į siaurai ir kategoriškai apibrėžtą tautinę kilmę ir polinkį žiūrėti Rusijos TV ar skaityti bulvarinę spaudą. Šiai išvalgai derėtų skirti daugiau dėmesio ateities tyrimuose ir į ją atsižvelgti formuojant ir įgyvendinant nacionalinio saugumo strategijas.

Svarbu pažymėti, kad kitaip negu suponuoja negausi socialinių tinklų tyrimų išvalgų medžiaga, Lietuvoje internetinių informacijos portalų įtaka nėra kryptinga ir nėra aiškios tendencijos, kad aktyvūs socialinių tinklų vartotojai kaip nors išskirtinai kitaip vertintų politinius dalykus (čia, karines grėsmes). Tai rodo „antrojo“ žingsnio (tiesioginio tarpasmeninio bendravimo) silpnumą komunikacijos grandinėje, kuris yra susijęs tiek su santykinai menku pilietiniu aktyvumu, tiek su Lietuvoje ypač intensyviais ir standžiais socialinių medijų „burbulais“ bei politikų iniciatyva ir viešosios politikos priemonėmis mažai plėtojamomis įvairias socialines grupes įtraukiančiomis (peržengiant tautines ir socialines-ekonomines skirtis) atviromis diskusijomis ir svarstymais. Šie pastebėjimai, ypač hibridinio karo šviesoje ir Lietuvos valstybingumo atžvilgiu nemažėjančios priešiškos Rusijos politikos kontekste, skatina gilinti mokslinius tyrimus naujųjų medijų vartojimo ir karinių grėsmių sampratų sankirtų srityje, nes tokie tyrimai gali generuoti ne tik ekspertines žinias, bet ir kurti tam tikras socialines praktikas, tiesiogiai prisidedančias prie „antrojo“ komunikacijos žingsnio (tiesioginio bendravimo pilietinėmis temomis) bei visuomenės atsparumo (per dalykiškos ir visapusiškos informacijos teikimą bei didėjančią tarpasmeninę ir institucinę pasitikėjimą) stiprinimo.

1 priedas. Aprašomoji statistika. Bendra atsakymų sklaida (vidurkiai) pagal tiriamųjų grupes

3 lentelė. Grėsmių tikimybės vertinimas: aprašomoji statistika (Klausimas: Kokia tikimybė, jog minėtos grėsmės pasireišk Lietuvoje per artimiausius 10 metų?)

		Karinės grėsmės (Vidurkiai 1–5)	Rusijos karinė invazija į Lietuvą (Vidurkiai 0–7)	NATO subyrėjimas (Vidurkiai 0–7)	Mažėjantis nacionalinis saugumas (Vidurkiai 0–7)
Lytis	Vyras	3	3,3	3	3,7
	Moteris	3,1	3,5	2,9	3,9
Amžius	Jaunesni nei 50 metų	3,1	3,5	3	3,7
	Vyresni nei 50 metų	3	3,4	2,9	3,9
Gyvenamoji vieta	Kaimas	3,2	4	3	4
	Kiti miestai	2,9	3	3,2	3,6
	Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys	3,1	3,5	2,7	3,9
	Vilnius	3	3,1	2,9	3,6
Kuris iš žemiau pateiktų apibūdinimų geriausiai nusakytų Jūsų požiūrį į dabartinės bendras Jūsų namų ūkio pajamas?	Su esamomis pajamomis gyvename pasiturinčiai	2,9	3,3	3	3,9
	Nesunkiai išsiverčiame su esamomis pajamomis	3	3,2	2,7	3,6
	Sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	3,2	3,6	3,1	3,9
	Labai sunkiai verčiamės su esamomis pajamomis	3,1	3,5	3,4	4
Išsimokslinimas:	Aukštasis / nebaigtas aukštasis	3	3,4	2,8	3,8
	Aukštesnysis / vidurinis / spec. vidurinis	3	3,4	3	3,8
	Nebaigtas vidurinis	3,1	3,9	3,4	3,9
Tautybė:	Lietuvis	3,1	3,6	3	3,8
	Rusas	2	1,8	2,5	3,1
	Lenkas	2,4	2,5	2,9	3,4
Kaip dažnai Jūs dalyvaujate religinėse apeigose?	Bent kartą per savaitę	3,3	4	3,1	4,2
	Bent kartą per mėnesį	3,1	3,6	3,1	3,9
	Tik per didžiąsias šventes ar specialiomis progomis	3	3,4	2,9	3,9
	Rečiau	2,9	3,2	2,9	3,4
	Niekada	2,9	3,3	3,2	3,7

		Karinės grėsmės (Vidurkiai 1–5)	Rusijos karinė invazija į Lietuvą (Vidurkiai 0–7)	NATO subyrėjimas (Vidurkiai 0–7)	Mažėjantis nacionalinis saugumas (Vidurkiai 0–7)
Kuriame sektoriuje dirbate?	Viešajame (įskaitant valstybinį)	3	3,4	3	3,9
	Privačiame (įskaitant NVO)	3	3,2	2,8	3,6
Kaip dažnai jūs: žiūrite žinias per TV / klausotės per radiją	Kasdien	3	3,4	2,8	3,8
	3–4 dienas per savaitę	3,1	3,6	3,4	3,9
	1–2 dienas per savaitę	3	3,4	3,1	3,8
	1 kartą per savaitę ar rečiau	3	3,6	3,3	4
	Niekada	3,4	3,8	3,7	3,9
Kaip dažnai jūs: žiūrite laidas visuomeninėmis temomis per TV ar klausotės per radiją	Kasdien	3,1	3,5	2,7	3,9
	3–4 dienas per savaitę	3	3,4	3,1	3,9
	1–2 dienas per savaitę	3	3,4	2,9	3,7
	1 kartą per savaitę ar rečiau	3,1	3,5	3,2	3,8
	Niekada	3	3,3	3,3	3,4
Kaip dažnai jūs: skaitote spaudą (laikraščiai, žurnalai – popierinis variantas)	Kasdien	3,1	3,6	2,7	3,9
	3–4 dienas per savaitę	3,1	3,5	3	4,1
	1–2 dienas per savaitę	3	3,4	2,8	3,6
	1 kartą per savaitę ar rečiau	3,1	3,3	2,9	3,6
	Niekada	3	3,4	3,2	3,8
Kaip dažnai jūs: skaitote internetinę žiniasklaidą	Kasdien	3	3,4	2,8	3,7
	3–4 dienas per savaitę	3,1	3,4	2,7	3,7
	1–2 dienas per savaitę	2,9	3,2	3,1	3,6
	1 kartą per savaitę ar rečiau	3,2	3,4	3,1	3,9
	Niekada	3,1	3,5	3,1	3,9
Kaip dažnai jūs: sekate naujienas socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter ir kt.)	Kasdien	3,1	3,7	3	3,8
	3–4 dienas per savaitę	3,1	3,3	2,9	3,7
	1–2 dienas per savaitę	3	3,3	2,8	3,8
	1 kartą per savaitę ar rečiau	3,2	3,6	2,9	3,6
	Niekada	3	3,3	3	3,8
Kiek laiko per dieną apytikriai domitės Lietuvos ir pasaulio aktualijomis šiose žiniasklaidos priemonėse? Naujienas skaitote spaudoje	Visai ne	3	3,5	3,2	3,8
	Iki 1 val. per dieną	3	3,3	2,8	3,8
	Kelias val. per dieną	3,3	3,9	3,1	4,2
Kiek laiko per dieną apytikriai domitės Lietuvos ir pasaulio aktualijomis šiose žiniasklaidos priemonėse? Naujienas žiūrite per TV	Visai ne	3	3,4	3,1	3,6
	Iki 1 val. per dieną	3	3,4	2,9	3,8
	Kelias val. per dieną	3,1	3,4	3	3,9

		Karinės grėsmės (Vidurkiai 1–5)	Rusijos karinė invazija į Lietuvą (Vidurkiai 0–7)	NATO subyreišimas (Vidurkiai 0–7)	Mazėjantis nacionalinis saugumas (Vidurkiai 0–7)
Ar jūs priklausote kokiai nors visuomeninei organizacijai, dirbate neapmokamą darbą joje, kitaip prisidedate prie jos veiklos?	Ne	3	3,4	3	3,8
	Taip	3,2	3,7	2,7	3,9
Jeigu rytoj vyktų rinkimai į Seimą, ar jūs dalyvaustumėte juose?	Ne, nedalyvaučiau	2,9	3,4	3,2	3,5
	Taip, dalyvaučiau	3,1	3,4	2,9	3,9
Kiek Jums svarbi politika?	Visai nesvarbu	3	3,3	3,1	3,7
	Nelabai svarbu	3	3,3	3	3,8
	Svarbu	3,2	3,6	2,8	4
	Labai svarbu	3,1	3,6	2,6	3,5
Kaip dažnai Jūs kalbatės su namiškiiais ir draugais apie politiką: dažnai, retkarčiais ar niekada?	Niekada	3	3,4	3,2	3,8
	Kartais	3	3,3	2,9	3,7
	Dažnai	3,2	3,8	2,6	4,1
Politinės žinios (indeksas 0–5)	0	3,1	3,9	3,4	3,7
	1	3,2	3,8	3,4	4
	2	3,1	3,5	3	3,7
	3	2,9	3,2	3	3,8
	4	3	3,2	2,7	3,8
	5	3,2	3,5	2,6	3,8

2 priedas. Straipsnyje naudojamų klausimų formuluotės

Karinių grėsmių indikatoriai:

Jūsų nuomone, kokios grėsmės mūsų visuomenės gerovei kels didžiausią pavojų per artimiausius 10 metų? Vertinkite 5 balų skalėje, kur „1“ – labai mažas pavojus, o „5“ – labai didelis pavojus.

	Labai mažas pavojus	Labai didelis pavojus
Karinės grėsmės	1-----2-----3-----4-----5	

Kokia yra tikimybė, jog šios grėsmės pasireikš Lietuvoje per artimiausius 10 metų? Vertinkite 7 balų skalėje, kur „1“ reiškia – labai maža tikimybė, o „7“ – labai didelė tikimybė.

	Labai didelė tikimybė	Labai didelė tikimybė	Tai nėra grėsmė
Rusijos karinė invazija į Lietuvą	1-2-3-4-5-6-7		9
NATO subyrėjimas	1-2-3-4-5-6-7		9
Mažėjantis nacionalinis saugumas	1-2-3-4-5-6-7		9

Politinės kompetencijos indikatoriai:

Kaip dažnai Jūs kalbatės su namiškiais ir draugais apie politiką: dažnai, retkarčiais ar niekada?

1.	Dažnai
2.	Kartais
3.	Niekada
8.	Nežinau
9.	Neatsakė

Kiek Jums svarbi politika?

1. Visai nesvarbu
2. Nelabai svarbu
3. Svarbu
4. Labai svarbu

Kaip dažnai Jūs kalbatės su namiškiais ir draugais apie politiką: dažnai, retkarčiais ar niekada?

1. Niekada
2. Kartais
3. Dažnai

Ar jūs priklausote kokiai nors visuomeninei organizacijai, dirbate neapmokamą darbą joje, kitaip prisidedate prie jos veiklos?

1. Taip
2. Ne

Politinių žinių indekso rodikliai: Norėtume Jums užduoti keletą bendresnio pobūdžio klausimų apie Lietuvą bei tarptautinę politiką.

1. Kas yra LR Seimo pirmininkas?	Jrašykite: _____
2. Kelių metų kadencijai renkamas LR Seimas?	Jrašykite: _____
3. Kokios partijos atstovas vadovauja Ūkio ministerijai?	Jrašykite: _____
4. Kas yra Ukrainos prezidentas?	Jrašykite: _____
5. Įvardykite bent vieną šalį, kuri turi sausumos ar jūros sieną su Sirija	Jrašykite: _____

Jeigu rytoj vyktų rinkimai į Seimą, ar jūs dalyvautumėte juose?

1. Taip, dalyvaučiau
2. Ne, nedalyvaučiau

Politinės pažiūros ir vertybės:

Politikoje kalbama apie „kairiuosius“ ir „dešiniuosius“. Kaip Jūs įvertintumėte savo pažiūras šioje skalėje?

Kairiosios pažiūros	1---2---3---4---5---6---7---8---9---10	Dešniosios pažiūros
---------------------	--	---------------------

Žiniasklaidos vartojimas:

Kaip dažnai jūs:

	Kasdien	3–4 dienas per savaitę	1–2 dienas per savaitę	1 kartą per savaitę ar rečiau	Niekada
Žiūrite žinias per TV / klausotės per radiją	1	2	3	4	5
Žiūrite laidas visuomeninėmis temomis per TV ar klausotės per radiją	1	2	3	4	5
Skaitote spaudą (laikraščiai, žurnalai – popierinis variantas)	1	2	3	4	5
Skaitote internetinę žiniasklaidą	1	2	3	4	5
Sekate naujienas socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter ir kt.)	1	2	3	4	5

Kiek laiko per dieną apytikriai domitės Lietuvos ir pasaulio aktualijomis šiose žiniasklaidos priemonėse?

<i>Kiekvienoje eilutėje – po atsakymą</i>	Visai ne	Iki 1 val. per dieną	Kelias val. per dieną
Naujienas skaitote spaudoje (popieriniai laikraščiai ir žurnalai)	1	2	3
Naujienas žiūrite per TV	1	2	3
Naujienų klausotės per radiją	1	2	3
Naujienomis domitės internete (įv. naujienų portalai, tinklalapiai ir kt.)	1	2	3
Naujienomis domitės socialiniuose tinkluose internete (Facebook, Twitter, kt.)	1	2	3

Kuriuos Lietuvos žurnalus, laikraščius (popierinis variantas) jūs skaitote?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Neskaitau jokių

Kuriuos užsienio žurnalus, laikraščius (popierinis variantas) jūs skaitote?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Neskaitau jokių

Kuriuos Lietuvos TV kanalus jūs žiūrite?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nežiūriu jokių

Kuriuos užsienio TV kanalus jūs žiūrite?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nežiūriu jokių

Kurių Lietuvos radijo stočių jūs klausotės?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nesiklausau jokių

Kurių užsienio radijo stočių jūs klausotės?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nesiklausau jokių

Kuriuose Lietuvos interneto tinklalapiuose jūs naršote (portalai, tinklaraščiai, kt.)?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nenaršau jokiuose

Kuriuose užsienio interneto tinklalapiuose jūs naršote (portalai, tinklaraščiai, kt.)?

Įrašykite pavadinimus: _____ 99. Nenaršau jokiuose